

med Den Polytekniske Lærestalt i faglig og kulturhistorisk belysning«. Bliver Universitetets 500-års skrift ikke så omfattende som planlagt, har man dog her en teknisk-historisk skildring af det Matematisk-Naturvidenskabelige Fakultets virksomhed.

Beskrivelserne af de praktiske hjælpemidler for erhvervslivet og forvaltningen er kun få. Reklamegrafikeren Erling Pades nye bog – i 1972 skrev han om kulsejlet og andre ældre ventilationstyper – er et fortrinligt bidrag til denne for den økonomiske og kulturelle historie så vigtige, men forsømte forskning.

Det Historiske Institut ved Københavns Universitet udgav i 1963 Harald Ilsøes bibliografi »Udlændinges Rejser i Danmark indtil år 1700« og i 1973 Alex Wittendorffs disputats »Alvej og Kongevej. Studier i samfærdselsforhold og vejenes topografi i det 16. og 17. århundrede«. Pade fører den kartografiske og hodologiske historie videre op.

Værkets hovedtema er det metrologiske. Der redegøres bl. a. for Romerrigets og Rømers opmålinger, for Hedins og Scotts rejser, ja selv for taxametrets teknik. Men hovedsagen er den danske kortlægnings besværligheder og triumfer og især vejenes mil-opmåling. Samtidigt er bogen, som det rigtigt hedder i dens undertitel, »en kulturhistorisk skitse«.

Sjældent møder man som her så inspirerende – og kostbare – illustrationer, og i en meget fornem grafisk ramme. Det bibliografiske apparat, med indholdsfortegnelse, litteraturoversigt, takkeliste og register, er forbilledligt.

Jørgen Tuevad

Michael Howard: Krigene i Europas historie. Krigsførelsens sammenhæng med den sociale, økonomiske og teknologiske udvikling. På dansk ved major K. G. H. Hillingsø. København, Fremad, 1977. 175 s. 59,50 kr.

Den engelske originaludgave, *War in European History* (Oxford U. P. 1976) var tænkt som afløser for Cyril Fall's *The Art of War from the Age of Napoleon to the Present Day* (Oxford U. P. 1961), fordi man ønskede et militærhistorisk oversigtsværk, der også behandlede tiden inden Napoleon. Oversætteren, major Hillingsø, har ubetinget ret i, at man til at løse en så krævende opgave næppe kunne finde nogen mere indsigtfuld forsker end den fremtrædende og meget produktive britiske militærhistoriker, Michael Howard.

Forfatteren angiver som sine hovedidéer at fremstille krigen i sammenhæng med den totale samfundsudvikling og ikke blot, som Hans Delbrück, søge en sammenhæng med den politiske udvikling. Ligeledes at fremstille den militære udvikling som et kontinuert forløb fra tidlig middelalder til atomalder. – I otte velkrevne kapitler fremstilles krigen følgelig som et stigende og stadig mere omfattende drama: fra middelalderens lille »private« krig, over det 15.-16. århundredes fyrstekrige, det 17.-18. århundredes konge- eller statskrige, det 18.-19. århundredes krige mellem nationer til det 20. århundredes totale krige. I det afsluttende kapitel om atomalderen argumenteres for, at krigspotentiallet nu er blevet så stort, at valget i realiteten står mellem Ragnarok eller Pax Romana.

Dette udviklingsbillede korresponderer i følge Howard nøje med statsbegrebets udvikling: middelalderens territorium, renaissancens fyrstendømmer, det 17.-18. århundredes kongestat, det 19. og 20. århundredes nationalstat og atomalderens verden, opdelt i store regioner og magtblokke, domineret af supermagter. Desuden sættes det i forbindelse med den teknologiske udvikling, og den industrielle revolution tillægges en ganske særlig rolle. Den militære udvikling i den førindustrielle tid forklares ved statsbegrebets udvikling og ved taktiske og organisatoriske nyskabelser. For udviklingen af den postindustrielle krig tillægges teknologien derimod den helt afgørende betydning.

Hvor besnærende dette storladne udviklingsbillede end måtte tage sig ud, føler man sig dog ikke helt tryk ved det – af flere grunde, hvoraf nogle få skal anføres. Skønt Howard hyppigt bruger ordet »krig«, definerer han dog intetsteds, hvad han egentlig forstår derved. Implicit fremgår dog, at ordet her dækker konventionel krig i snæver forstand. Dette hænger bl. a. sammen med, at fremstillingen er snævert knyttet til statsbegrebet – og heraf følger også, at Howards indfaldsvinkel såmænd ikke ligger så langt fra Delbrücks endda. Af samme grund bliver der heller ikke i fremstillingen plads til så betydningsfulde krigsmæssige foreteelser som subversiv krig, guerillakrig og borgerkrig, der ikke umiddelbart kan knyttes til et statsbegreb. Denne undladelse hænger også sammen med et andet karakteristisk træk, nemlig at Howard ikke gør noget alvorligt forsøg på at inddrage kultur- og socialhistoriske elementer i forklaringen af krigens udvikling – på trods af forordets løfte derom. Endelig synes Howard at være så optaget af at forklare den militære udvikling ved forhold i samfundsudviklingen, at han næsten helt forsømmer at overveje virkningerne den anden vej: den militære udviklings indflydelse på samfundsudviklingen. Man kunne i det mindste have ønsket en kort diskussion af Michael Roberts' interessante og klare synspunkter på dette problem.

Howards bog repræsenterer således ikke nogen afgørende fornyelse i forhold til f. eks. Delbrücks klassiske værk; men dette skal dog ikke tilsløre, at bogen – selv med de påpegede mangler – må betragtes som et hovedværk i moderne militærhistorisk forskning, ikke mindst på grund af Howards suveræne overblik, der trods alle terminologiske uklarheder støber fremstillingen sammen til en storslået helhed. Der er således al mulig grund til at hilse bogen velkommen, og også til at lykønske major Hillingsø med en letlæst og i det hele loyal oversættelse.¹ Det er et lovende udtryk for den fornyede danske interesse for militærhistorie, at et kommercielt forlag har villet binde an med en dansk udgave af dette værk.

Knud J. V. Jespersen

Kåre Lunden: Økonomi og samfunn. Oslo – Bergen – Tromsø, Universitetsforlaget 1972. 105 s. N.kr. 29,30.

Forsinkelsen af foreliggende anmeldelse (for hvilken rec. selv delvis må påtage sig skylden) får for forf. den ufordelagtige effekt, at meget af det, han sagde i 1972, er blevet forældet, dels som følge af 1970'ernes metodediskussion, dels som følge af den igangværende byhistoriske forskning i Norden. Forf. bruger de første 29 sider, fordelt på 7 kapitler, til at begrunde, hvorfor der kræves en teori for økonomisk historie, og hvorfor denne teori ikke bare kan hentes fra samfundsvidenskaberne. Modsætningen mellem »kvantitativ« og »kvalitativ« økonomisk teori trækkes hårdt op, og forf. satser på sidstnævnte, dog ikke uden at måtte forsvare sig mod truslen om at virke »reaktionær«, når han anbefaler en tilbagevenden til studiet af de økonomiske institutioner. I fortløbende polemik mod andre norske historikere giver han dem ikke særligt høj karakter i metodebevidsthed.

¹) Nogle få indvendinger skal dog ikke tilbageholdes: Brugen af ordet »krigene« i bogens danske titel synes lidt misvisende i forhold til den engelske titels »war«. Det danske ord, som her brugt i bestemt flertal, viser hen til enkelte krigsbegivenheder, mens Howard ved brugen af ordet »war« netop understreger, at han behandler krigen som et abstrakt begreb. »Krig« eller »krigen« havde derfor nok været mere præcist dækkende for bogens indhold. – Nærværende anmelder ville have foretrukket at oversætte »mercenaries« ved »lejetropper« i stedet for »lejesvende«, der – af en eller anden grund – virker lidt stødende i 70'ernes Danmark. – Skønt den danske militærhistoriske litteratur vissevis ikke er omfattende, ydes den dog ikke retfærdighed af oversætterens meget summariske litteraturoversigt s. 167–68.